

Kiss György: Alapjogok kollíziója a munkajogban¹ Justis Bt. Pécs, 2010.

A munkajog az alapjogok érvényesülésének különös területe, amely az elmúlt évtizedekben újszerű megközelítéseket eredményezett az alapjogokra, azok minemiségére, jogi természetük feltárására irányuló kutatásokban. A nagy tradíciójú munkajogi kultúrákban az alapjogi problematika kutatása a huszadik század második felében rendkívüli intenzitással folyt és megtermékenyítőleg hatott az alapjogok általános elméletére is. A kutatásokat – magától értetődően – jelentős mértékben inspirálták a nemzetközi, illetve európai jogi jogalkotás fejleményei, valamint a nemzeti alkotmánybíróságok és az utóbbi évtizedben az Európai Bíróság ítélezési gyakorlatában kialakult tételek. Ehhez képest a magyar munkajogban Kiss György monográfiája úttörőnek számít. Noha a magyar Alkotmánybíróság alapjogi bíráskodása során az elmúlt két évtizedben számos alkalommal szembesült az alapjogok munkajogi érvényesülésének kérdéseivel, a hazai munkajogi (és alkotmányjogi) irodalomban nemhogy monografikus igényű, de egyáltalán a tárgykört érintő munka is alig-alig látott napvilágot.

A szerző vizsgálódásának tárgya a munka magánjoga, a napjainkban már a magyar munkajogtudományban is uralkodónak mondható dualizmusában, az individuális és kollektív munkajog relációjában. E szemléletmód kialakításában egyébként a szerzőnek is komoly szerepe volt a kilencvenes évek elejétől kezdve. Korabeli tankönyvei és monográfiái meghatározó jelentőségűek voltak ennek az alapvetően német dogmatikai gyökerű rendszerszemléletnek az elterjesztésében és a hazai jogtudományban való stabilizálásában. Éppen ez az alapvető strukturális kettősség eredményezi azt, hogy az alapjogok munkajogi érvényesülése különösen összetett kutatási módszertant igényel. A monográfia a szerző azonos című MTA-doktori értekezésének jelentősen átdolgozott változata.

A dolgozat - az általános alapvetést követően – két részből áll. Az első az alapjogok dogmatikájával, és az alapjogi kollízió elméleti alapkérdéseivel foglalkozik, a második azok munkajogi érvényesülésével. A második rész – az említett munkajogi rendszertani dualizmust szem előtt tartva – ugyancsak kettős tematikát mutat: az alapjogok ütközésének individuális és kollektív munkajogi vonatkozásait tárgyalja. Elméleti kiindulópontja a munkajognak a magánjogba tartozása, közelebbről az, hogy a munkajogi jogintézmények a magánautonómia, illetve a kollektív autonómia sajátos megjelenési formái. Ebben a kontextusban helyezi el a szerző az egyes alapjogok érvényesülésének vizsgálatát és ütközésük értékelését.

A mű első része értékes adalék az alapjogok hazai dogmatikájához, hiszen az alkotmányjogi és jogbölcseleti irodalomban (is) szokatlan a kiindulópontként választott emberi méltóság értelmezésének sokrétűsége és a határozott szerzői következtetések. Megítélésünk szerint új korszakot hozhat a hazai alapjogi gondolkodásban az ún. szociális jo-

¹ A recenzió megjelent a *Közjogi Szemle* IV. évfolyamában. Ld. *Közjogi Szemle*, 2011. jún. 56-57.

gok egyetemes genezisének és jogi természetének tárgyalása, valamint a hazai alkotmánybírói koncepció interpretálása. Az alapjogoknak a magánjogi (szerződéses) viszonyokban való érvényesülése tekintetében a monográfia talán a legjobb összegzés a hazai jogirodalomban, amely az általunk ismert legrészletesebb elemzést adja az alapjogok vertikális és horizontális (közvetett és közvetlen) hatályának problematikájában, nemcsak a hazai irodalomban is gyakran elemzett „Drittwirkung” tematikus megközelítésében, hanem a „state action” intézménytörténetének bemutatásában is. A dolgozat ebben a részében tárgyalja – az Európai Bíróság alapvető ítéleteinek részletes elemzésével – az európai munkajogban az utóbbi évtizedben kiéleződött elméleti és gyakorlati polémiát a közösségi alapszabadságok és az alkotmányos alapjogok tekintetében. Az alapjogok összeütközésének vizsgálata körében a szerző lényegében a magyar alkotmánybírói gyakorlatban is uralkodónak tekinthető értelmezést teszi magáévá, amely az alapjogok hierarchiáján nyugszik.

A monográfia második, az alapjogoknak a munkajogban való érvényesülésével foglalkozó része az alapjogok hatásmechanizmusának differenciálódását a munkajog strukturális kettősségére alapozza azzal az újszerű szemponttal kiegészítve, hogy az új foglalkoztatási módszerek megjelenése (a rugalmas foglalkoztatás igényének felerősödése, az ún. flexicurity uralkodóvá váló szempontrendszer, a self-employed problematika európai terjedése) az alapjogi összeütközések újszerű konstellációit eredményezi.

Az individuális munkajogban (a munkajogviszonyban) mutatkozó alapjogi kollíziós helyzetek tárgyalása körében igen részletes és rendkívül széleskörű összehasonlító elemzésre épülő feldolgozást találunk. A munkáltatói és a munkavállalói pozíció bemutatása körében az olvasó nagy érdeklődéssel várta volna a szerző álláspontját a munkajogi szabályozásnak a munkáltató egyes jellemzői alapján való differenciálása tárgyában (nem utolsósorban a hazai alkotmánybírói gyakorlat újabb fejleményei nyomán), ám a dolgozat ezt mellőzte. A munkához való tradicionális alapjog elemzése körében újszerűnek mondható a nemzetközi jogi dokumentumok áttekintő tárgyalása. Jelentős teret szentel a szerző a munkához való jog egyes dimenzióit élesen megvilágító munkajogi intézménynek, a munkáltató személyében bekövetkező (ex lege) változásnak. Az individuális munkajogban napjainkban minden bizonnyal az egyenlő elbánás (megítélés) jogi dimenziói keltik a legszélesebb érdeklődést, legalábbis a nemzetközi szakirodalmi törekvésekben. A szerző lényegében teljes körű és a hazai megoldást több vonatkozásban bíráló elemzést ad a jogterületről. A meggyőződés szabadságának tárgyalása különösen az ún. Tendenzbetrieb (a meghatározott politikai, kulturális, vallási stb. célt megvalósító vállalat) vonatkozásában figyelemre méltó a hazai jogalkotás és jogalkalmazás számára is.

Közelmúltunk jogalkotási fejleményei alapján különösen nagy várakozással tanulmányozza az olvasó a kollektív munkajog alapjogi problematikáját tárgyaló második részt. Le kell szögeznünk, hogy e várakozásokat csaknem maradéktalanul teljesíti a szerző. Nem kétséges, hogy a kollektív munkajogi intézményeknek az alkotmányos/alapjogi kontextusán jóval túlmutató első átfogó hazai elemzésével találkozunk, mind a koalíciós szabadság (a kollektív szerződés), mind pedig az ún. üzemi alkotmányjog (munkavál-

laloí részvétel) tekintetében. Az előbbi témakörben különösen a kollektív és az egyéni önrendelkezés ütközésének bemutatása, utóbbiban a hazai üzemi alkotmányos rendszer kritikája alapvető jelentőségűnek minősíthető a hazai munkajogi irodalomban. Úgy látjuk, hogy a munkaharc jogának részletes és elkülönült tárgyalása még akkor is indokolt lett volna, ha a monográfia több vonatkozásban is érinti a kérdést az egyes alapjogok elemzése során.

Kiss György mintegy három évtizedes munkásságának ismeretében a monográfia olvastán az a határozott benyomás alakul ki az olvasóban, hogy az alapjogi kollíziós témaválasztással csupán arra kívánt alkalmat teremteni, hogy eddigi munkajogi kutatásainak, illetve az azok nyomán kialakult tudományos koncepciójának „részösszegzését” adja. Az alapjogi tematika erre kiválóan alkalmas volt, hiszen lehetőséget teremtett a munkajog számos alapintézményével kapcsolatos álláspontjának kifejtésére. Ezek az álláspontok a magyar jogirodalomban szokatlanul széleskörű nemzetközi szakirodalmi tájékozódásra támaszkodnak. A szerző eddigi munkásságának szintézisét is nyújtó monográfia nemcsak a munkajogász közönség számára nyújt kiemelkedő intellektuális élményt, de minden bizonnyal megújítja a hazai alapjogi gondolkodást is.

Berke Gyula